

SZENVEDÉLY

– Mondd – kérdeztem, miközben kitöltöttem a kávét, s az egyik csészét elébe tettem –, mi történt? Ne tagadd, téged valami bánt, de nem szükséges az orromra kötnöd, ha nem akarod. Csak legalább ismerd el.

Imre a karosszékekben ült, amelyben olvasni szoktam. Könyökét a karfára támasztotta s állát a tenyerébe, és szinte lányosan fiatal, máskor oly eleven arcán furcsa fáradság vagy töprengés, vagy hirtelenében nem is tudtam, mi látszott. Azon a délelőttön érkezett a fővárosból, ahol néhány gépet vett át az üzem részére, s úgy mondta, hogy egyenesen hozzám jött, mihelyt elintézte hivatalos tennivalóit.

Hosszan, gondolkozva nézett rám.

– Nem, öregem – felelte –, nem bánt, és tulajdonképpen nem is volna szükséges az orrodra kötnöm. Pedig azért kerestelek fel, hogy elmondjam. Nem bírom elhallgatni. Olyasmi, amiről rendszerint nem számolunk be, ha komolyan vesszük férfi voltunkat, s én mégis... Nem tudom, hallgasd meg, miről van szó.

– Hallgatlak. – Rágyújtottunk, s ő mélyen leszívta az első füstöt, majd cigarettája végét óvatosan a hamutartóhoz ütögette. Úgy tett, mintha ez rendkívül elfoglalná. Aztán beszélni kezdett.

– Remélem, nem lepődsz meg, ha túlságosan őszinte, mondhatnám, mértéktelenül őszinte leszek. Elsősorban önmagam előtt. Az ember – nagyot szippantott a cigarettájából –, az ember, mondom, legtöbbször kialakít egy bizonyos pózt magának, és abban él, mivel az kényelmes. Én például bevallom...

Ilyen nehezen indult a beszélgetésünk.

– Úgy látszik – mondtam –, te magadat értékesebbnek tartod a világnál, hogy egyebet se tanulmányozol.

– De bocsáss meg... Nem, igazad van, fölösleges ilyen hosszú bevezetőt kerekítenem. A vonaton megismerkedtem egy leánnyal. Röviden erről van szó. A dolog sokkal érdekesebb volt, mint gondolnád...

...mert tudod, ezzel az éjszakai vonattal kevesen utaznak, s így a fülke, amikor beléptem, még üres volt. Csak a lány ült ott, a sarokban az ablak mellett, félig a kabátjába burkolózva, és nézett maga elé. A lámpa nem égett. Kintről azonban beszűrődött a világosság, annyira, hogy felmérhettem, milyen szép – ne hidd valami érzéki csalódásnak, csakugyan nagyon szép volt...

...az alakja asszonyosan telt, de a beszélgetésből később kiderült, hogy lány. A haja, látod nem emlékszem pontosan, milyen színű, de nem volt feltűnően sötét, sem szőke. Csak annyit figyeltem meg, hogy a válláig ért, és semmi egyéb nem volt benne néhány omló, természetes hullámnál. Arca, kissé ferde metszésű szemeivel szelídnek és erősnek, jóságosnak és enyhén szomorúnak vagy inkább fáradtnak látszott. Mindebben semmi különös nincs. De szép volt. Szép volt, mondom, és mikor a vonat elindult, a fülkében továbbra is csak ketten ültünk, egymással szemben.

Kezdett sűrűsödni a cigarettafüst a szobában. Imre belekortyolt a feketéjébe – én közben megittam a magamét –, és kutatva nézett a szemem közé.

– Folytasd csak. Már sejtem, hogy...

– Nem. Nem sejtet. Kérlek, most az egyszer ne mosolyogj. Hallgass meg! Szóval ketten voltunk, és nem is jött be senki az egész úton, s a lány nagyon közvetlen, őszinte volt. Először én szólítottam meg. Köszöntem. Aztán engedélyt kértem, hogy lámpát gyújthassak, s a villanyról a fűtésre, a fűtésről az időjárásra, majd Bukarestre terelődött a szó: elmondtam, mit kerestem ott, és beszéltem a gyárunkról, majd magamról. Tőle megtudtam, hogy tisztviselő a villamosvállalatnál, huszonöt éves, egyedül él Bukarestben, s a szülei még a háború előtt meghaltak.

– Tudod, hogy van ilyenkor. Az ember beszélget, elmond egyet és mást, talán többet is, mint amennyit elmondana más körülmények közt. A vonat száguld, s a fények, a távoli városkák és falvak lámpái egy-egy percre felcsillannak az ablakban, és eltűnnek: az az érzésed, hogy kiestél az időből, és az életed a tenyereden fekszik, jól látod. Jobban látod, mint máskor. És ha beszélgetsz az ismeretlen útitársakkal, olyan őszinte vagy, mint soha máskor, vagy azt hazudod magadról, amit akarsz, mert soha nem derül ki...

...megkísértett az ördög, hogy nagyokat mondjak, elkápráztassam. Te, a vonaton, mondom, furcsa dolgok történnek az emberrel. Ott volt ez a nagyon szép lány előttem, tudtam – megmondta –, hogy leszáll Kiskapuson, a bátyjához ment, és nekem tovább kell jönnöm: szerettem volna valami emléket hagyni magamról, s elhozni valamit belőle, hogy soha el ne felejtjük ezt az éjszakai utazást, egymást. A vonaton

találkozunk a legszebb lányokkal, a legigazibb barátokkal... nem úgy van?

– Nem – mondtam –, csak úgy tűnik.

– Mindegy. Érted, mit akarok mondani. De semmi káprázatos nem jutott az eszembe, s a nagyképűség, tartózkodásba bújtatott öndicséret, hivalkodás elolvadt, mielőtt szellemi fegyvertáraidból előkerült volna. Te tudod, hogy nem is rendelkezem ehhez hasonló tulajdonságokkal, vagy legalább nem nagyobb mértékben, mint más ember. De akkor szerettem volna, mint közös barátunk – emlékszel? –, olyasmit mondani, hogy átutazó lengyel hegedűművész vagyok vagy mást, akármit, hogy...

...nem tudtam. Nem tudtam csak egyszerűen és természetesen beszélni, s az igazság, amit magamról mondtam, szép volt. A lány ugyanabban a helyzetben ült, a kabátját vállára borítva, és hol ő mesélt, hol én: mintha testvérek, nagyon jó barátok vagy szerelmeseink lettünk volna. Tudtam, hogy ő is igazat mond és örültünk az őszinteség és igazság szépségének. És mégis... Volt valami különös abban a lányban...

...a nevét se tudtam. Azért azt ajánlottam, hogy végül is mutatkozzunk be. A keze meleg volt. Ilonkának hívták, s a keze meleg volt, mondom, és valahogy hosszan, barátságosan nyújtotta felém. Még mindig a vállán volt a kabátja, pedig a fülke átmelegedett. Ezt csak később figyeltem meg vagy értettem át. Utólag.

A cigarettáját már elszívta, s most újat vett. Egy pillanatig félbehagyta mondókáját, amíg rágyújtott. A kávéját is megitta. Fel akartam állni, hogy főzzek még egyet, de nem engedte.

– Ne mení el. Ráér. Ide hallgass! A vonat már közel járhatott Szinajához, mikor megszomjaztam vagy csak úgy éreztem, és nem volt nálam cigaretta, s ezt szóba hoztam előtte is. Hanem akkor, öregem... A táskájában, fenn a csomagtartón egy kis bőrönd s egy összehajtott gyapjuszvetter közt, alma volt. Láttam. Láttam már azelőtt is. Megkínált. Azt mondta, vegyem le, de én szabadkoztam. Restelltem odaállni s levenni, különben is éppen a feje fölött volt, és abban a pillanatban úgy éreztem, hogy a szomjúságom említését célzásnak is vehette: nem, köszönöm, feleltem. Erősködött. És akkor azzal utasítottam vissza, hogy nem szeretnék a csomagjai között turkálni...

...a lány rámnézett hosszan – te, sohase felejttem el – és még egyszer kért, hogy álljak fel a táskáért s vegyem le. Ha nem, mondta, felkel ő és leveszi, de meglátom, hogy... Ráztam a fejemet. S ő kibontakozott a kabátjából, felnyúlt az almáért, és levette...

...félkarja volt.

Egy hosszú perccig hallgattunk.

Aztán újra feltettem a kávéfőzőt a lángra, s miközben ott mesterkedtem, kerültem Imre tekintetét. Ő eleinte rám nézett, majd valami meghatározatlan pontra a mennyezeten.

– Ezért volt. Ezért ült a sarokban, és ez volt az oka különös szomorúságának, amit az első percben észrevettem rajta. Ne gondold – mondta halkan, magyarázólag –, hogy vaktában nevezem különösnek, de nem volt a nem-épkézlábak megszokott szomorúsága. Mert az: örömtelenség. Ő pedig, láttam, tud felszabadultan örülni, s önmagától függetlenül becsülni az életet, a munka szépségét...

...mindent elmondok. Úgy látszik, nem voltak elég

fegyelmezettek az arcizmaim, s a szemem sem, hogy le tudtam volna venni a ruhaujjáról, benne a mozdulatlan műkézzel, és hogy a döbbenetemet titkoljam. A lány leült, megkínált az almából, s mosolygott. Igen, tartsd hihetetlennek, így volt: azt a mosolyt azonban hiába való volna magyaráznom. Nem láttad!... És aztán visszabújt a kabát alá...

...hallgattam. Nem bírtam kérdezni, de nem is lett volna tapintatos – te milyen ostobák olykor a szokások! –, s hogy másról beszéljek, arra nem volt lelki erőm, vagy mit, az arcomon bőr... Hát láttam, s ő tudta, hogy én észrevettem. Mondd, megszólalhattam volna: milyen állomás következik? Vagy mennyibe került az az alma? Mit gondolsz?

– Nem tudom – válaszoltam –, attól függ.

– Mitől? Nem, lehetetlen volt így beszélni.

– És akkor? Látta rajtad, hogy...

– Mondtam, igen. De várj, folytatom. Nos, esetlenül vergődtem, nem tudtam, mit kezdjek, mikor megszólított. „Miért hallgatott el?” Ó, csak elgondolkoztam – mondtam. „Maga figyelmes ember, de látja, sokszor éppen a figyelmesség az, ami elviselhetetlen számomra, mert eszembe jut, hogy fogyatékos vagyok, kevesebb az embereknél.” Szelíden, megértően beszélt, mintha ő vizsgált volna engem. A szeme – most is látom – az a mély és komoly szeme...

... jó, ne haragudjon rám, de ha már lebeszél a figyelmességről, miért vigyázott, hogy... Belezavarodtam. „Mire gondol? Azt akarja kérdezni, hogy miért rejtettem el a kabátom alá, s hogy miért húzódtam felállni az almáért? Nagyon egyszerű, látja. Mert olyan kellemesen beszélgettünk, és tudtam, hogy vége szakad, ha észreveszi. S úgy is lett. Nem magamat kíméltem,

magát szerettem volna, s most, ha már itt tartunk és kíváncsi rá, elmondom, hogyan történt.” Így, érted: nem esküszöm meg, hogy szórul szóra ismétlem a szavait, de ezt mondta.

– Ne folytasd, Imre. A körülményeket elképzelem, s igazán fölösleges tudnom a szerencsétlenség részleteit. Azonkívül – néztem rá, s egy cigarettát vettem a számba – számomra itt, azt hiszem, befejeződik a történet.

Valóban így éreztem. De ő – ez látszott rajta – gyötrődött, s az emlék terhét akarta megosztani velem. Nem tilthattam meg, hogy beszéljen. Arcán az ismeretlen lány vonásait láttam egy pillanatra kirajzolódni; a fájdalmat, s a szenvedésen túli tiszta és felsőbbrendű akaratot, mely mindenáron – félkarral is, ha ez a sorsa – magas célok felé törekszik.

Ez azonban csak futó benyomás volt. Alapjában azt hittem, hogy a lányt motorbicikli-baleset érte, s a vőlegénye – aki hajtott, alkalmasint – maga is szerencsétlenül járt, vagy épen maradt s elhagyta; szóval, hogy valami ehhez hasonlót kell hallgatnom.

– Nem, hidd el, hogy nem fejeződik be.

– Te jobban tudod, ez nyilvánvaló. Hallgatlak.

– Szóval... mondtam már, hogy tisztviselő a villamos-vállalatnál. És ott dolgozik tizennyolc éves korától. Csak akkor villanyszerelő volt. Mit bámulsz? A bátyja Brassóban tanárkodott, valami villamosipari középiskolában, és elintézte, hogy végezessen. Az iskolába csak fiúk jártak.

...egyedül volt lány. Remélte, mondja, s a bátyja is arra számított, hogy egyetemre kerül, mérnök lesz, de nem jelölhették igazságtalanság nélkül, mert jobb tanulók is voltak nála. Így Bukarestbe helyezték. Hunyd

be a szemed és látni fogod: a copfos villanszerelő lány, kék kezeslábásban és piroshabos kendővel... Ötvenöt decemberében egy országúti vonalat szereltek. Teherautón szállították ki őket. Az autó egy alkalommal a feleúton elromlott, s ők kinn álltak a havas mezőn. Leugráltak a kocsiról, hogy gyalog induljanak el, mikor... Kesztyűt viselt, kötött gyapjúkesztyűt, és alatta gyűrű volt az ujján, ami – leszállás közben – beleakadt egy szegbe a kocs oldalán, s ő leugrott...

...de ne részletezzük, igazad volt...

...és mindezt olyan belenyugvással, természetesen, majdnem mosolyogva mesélte: a szomorúság – hogy kitérjek megint erre –, ami ott bujkált a tekintetében, nem volt egyéb, mint a tehetetlenség gyötrődése. Vagy nem is gyötrődése, hogy mondjam... „Látja, ezen már úgysem lehet segíteni. Mindent megtettek. Senkin se múltott, hát nem siránkozhatok rajta örök életemben, nem érti? Tudja, milyen szörnyű volt, mikor nyugdíjba küldtek húszesztendőskoromban?” De öregem, ha elgondolom...

...mert nem hiszem, nem: nem vagyok képes elhinni, hogy ilyen egyszerűen... Egy ilyen szép lány! Te, most megint elmondhatnám, de arra nincs szó – ne vedd túlzásnak –, igen, nincs szó, ami kifejezze a fiatal test szépségét! Nem istennő, s az utcán talán nem is fordulnának sokan utána, de – nem érted? – mégis... És csodálkoznál azon, ha végzett volna magával?

...könyvelői tanfolyamra iratkozott be, s amikor elhelyezték, kérte, hogy ne folyósítsák tovább a nyugdíját. De most is kapja. Elutasították a kérvényt, és felvették tagjelöltnek. A pártba...

Megittuk a második kávékat is.

Imre felállt, sétálni kezdett a szobában, s ahogy

követtem a lépteit, melyek súlyosak és kimértek voltak, s az arcán a nem múló nyugtalanságot figyeltem, arra következtettem, hogy a történetnek nincs vége. Valami, talán a fontosabb része, ezután jön: valóban különös lány, különös sorsú és tiszteletre méltó teremtés – korunk hőse –, s barátom, a nyúlánk, szép arcú, gyakorlati foglalkozásához képest túl érzékeny fiatal-ember számára valami rendkívülit jelentett.

Nem kérdezősködtem, tudtam, hogy beszélni fog. És csakugyan, nemsokára visszaült a karosszékre, megint – sokadszor – rágyújtott, és emlékezve, mintegy révületben folytatta.

– Azt hiszem, te is úgy látod, hogy az erő a csodálatos benne, mert alkotókedv és lelkesedés meg minden, másban is van. Épp annyi. Ez az erő lepett meg, valóságos gyermeknek éreztem magam, ahogy vele szemben ültem és hallgattam okos, higgadt szavait. De barátom...

...a szomszéd fülkéből kimehetett egy asszony, három-négyéves leánykájával, és visszajövet — úgy látszik – eltévesztették a fülkéjüket. Hozzánk jöttek be. Csak egy pillanatig maradtak. A gyermek az ablakig jött, mikor az anyja, körülnézve, észrevette tévedését, és elnézést kért, s a lány megsimogatta a szőszke csöppséget, és kimentek. Adott neki egy almát. És akármilyen nyugodt volt vagy annak látszott, a beszélgetés mégis elkínnozhatta, mert ekkor könnyes lett a szeme, s a könny az arcára is lecsordult. „Látja, ezt is elvesztettem. Sokszor nagyon fáj.” A gyermekre gondolt, és gondold el magad is, még mi mindenre. És öregem, én is... meghatódtam, mit mondjak.

...vagy mi az, hogy meghatódtam, előtted igazán nincs mit szégyenkezzem: te, szükséges volt erővel visz-

szatartani a könnyeimet. És megfogtam a kezét egy pillanatra, bátorítóan, hogy megerősítsük egymást, mert mind a ketten furcsán elgyengültünk. A szájalom, tudod, s a könny és az együttérzés olyan közel állnak, úgy át- meg átszövődnek a másfajta érzelmekkel, és olyan furcsa volt, hogy ugyanakkor a nem teljes értékűségre is gondolnom kellett.

...ekkor már nemigen beszélgettünk, leszálláshoz készülődött, lassan tett-vett jobb kezével, a táskába rakosgatott. Én felsegítettem a kabátját – hogy mondjam el, milyen különös volt a... balt a kabátujjba beilleszteni, a kabátujját ráhúzni – és a bőrdíjait is levettem. Ügyesen mozgott, csomagolt: alig látszott, vagy néha nem is látszott, hogy mindent félkézzel végez.

...kimentünk a folyosóra.

Imre elhallgatott, és arcát a tenyerébe fektette.

– Mondd – szoltam rá kis idő múlva. Felnézett. A nyakán lüktetett egy ér. A hangja töredezett volt, és ugyanaz a szorongás lett úrrá rajta, mint amit akkor érezhetett. Most már értettem.

– A folyosón voltunk. Felkönyököltünk az ablak farúdjára, mint a madarak, vagy... Kintről fények, távoli, apró fények látszottak a vonattal párhuzamosan futni, s fenn a csillagok voltak, és egyedül voltunk a világegyetemben, és együtt a földön, ebben a párás őszi éjszakában: a földön, mondom, ami számomra érte és miatta is kedvesebb lett. És már nem éreztem magam gyermeknek.

...várj még, úgy emlékszem, hogy az előbb a pózról beszéltem, ami sokszor a természetünket is helyettesíti. De nem értesz. És félbeszakítottál. Meg akartam magyarázni, hogy életemnek egy részét a szakember köntösében élem, aki gépekkel dolgozik és... tudod

te. Mióta erre rájöttem, magamat és nem az ideámat akarom adni a munkának is, az anyagnak is, öregem, a gépeknek is, mint a szerelemben. És mindig, mindenhol a maga helyén: magunkat.

...az a lány megismertetett önmagammal: azt hittem, hogy elvesztettem a fejemet, és végre én, az igazi én voltam – talán most előtted is pózolok, de így van –, és kimondhatatlanul örültem.

...azért gondolkoztam is. Nem, ne légy türelmetlen, hallgass végig. A gyermeteg érzés, mint mondtam, elpárolgott, és méltónak találtam magam hozzá, nem a tetteim – hiszen mit tettem? – s nem a hitem és akaratom folytán, hiszen ebben egyenlőek vagyunk, de a szenvedély erejében. Én szenvedélynek nevezem a szeretetet, a szerelmet és a helytállást a közösségi ügyben. Barátom, itt a szerelem is átlényegül...

– Ne gondold. Máskor sem, soha nem volt társadalomfeletti. De mi különösen érezzük a gyökereit, mert a mienk, és különb is, s ez nagyon jól van így... De ki beszél itt szerelemről?

– Én – mondta Imre. – És most ide figyelj, mert nem szoktam fecsegni, hogy újra átéljem az örömet, és különben is, most a szégyent élném át. Mikor a vonat lassítani kezdett, átöleltem, és meg akartam csókolni. Nem én hajoltam hozzá, őt húztam magam felé, hogy az engedékenységét érezzem – bátorításnak, mert rászorultam –, de mereven ellenállott, és a szemem közé nézett, s ezt mondta: „Én is jártam templomba valamikor, és ismerem az irgalmas szamaritánusról szóló történetet. Nagyon szép. El fogja nyerni a jutalmát az úristentől. És most engedjen el”. Vagy ilyenformán.

...te, ember! Mindegy. Elhúzódtam, egy szó nélkül. A vonat már majdnem állott. Lehajtotta a fejét,

és nagyon halkán hozzátette: „Nem akartam megbántani, ne haragudjon, örülök, hogy találkoztunk. És... mit mondjak még?” Táskáját a vállára tette, felvette a bőröndjét, és elindult az ajtó felé.

...nem tudom, érted, mikor a vonat újra megindult, valaki – mintha ő lett volna, de nem vagyok biztos benne – a pályatest mellett állt, és egyszer, egyetlen-szer intett, mikor egy vonalba került az ablakkal, amelyikben könyököltem. Mit gondolsz?

Ezt én igazán nem tudhattam.

És mégis. Most már ismertem őt az elbeszélésből és magamból, mindnyájunkból, mert beleszóttam a mindnyájunk érzés-szárait, és az ő szövete is olyan volt. Talán integetett, igen. Azonban erről nem kellett külön magyaráznom Imrének.

Nem is akarta. Felállt, a kancsóból vizet töltött magának, s hosszú, egészséges kortyokkal itta: nyakán a nyeldeklő járt, és nyoma sem volt a vérér lüktetésének. Megnyugodott, az arca, mikor a poharat letette, a régi jól ismert volt, s én örültem, hogy neki ajándékozhattam a bizalmamat.

Megnézte az óráját.

– Tudod a címét? – kérdeztem.

– Tudom, ezt még az alma-kínálás előtt megkérdeztem, és fel is írtam. Miért kérded? – A tekintetében a mosolynak egy árnyalatnyi sugara csillant meg, barátságunkat, gondolkozásunk közös hullámhosszát köszöntve.

– Mikor mész Bukarestbe?

– Úgy két hét múlva. Kiveszem a szabadságomat, s ezt nem lehet hamarabb elintézni. De különben is, ott marad tíz napig a bátyjánál.